

Z lotu ptaka widać więcej

11. Zarys linii brzegowej od strony pełnego morza jest wyrównany przez prądy morskie, a od strony płyty Zalewu Puckiego falisty, ukształtowany przez dawniejsze stożki przelewów sztormowych. Również współcześnie, niektóre nisko położone przewężenia półwyspu, narażone są na wlewy najwyższych fal sztormowych.

12. W rejonie Kuźnicy od strony pełnego morza w podbrzeżu widoczna rewa. W oddali Rybitwia Mielizna, zwana też Rewą Mew – 10-kilometrowy wał piaszczysty, biegnący płytko pod wodą od Rewy do Kuźnicy. Jest to mierzeja utworzona pomiędzy obecnym Zalewem Puckim a Zatoką Pucką, przy niższym niż obecnie poziomie morza.

13. Grzbiet Rybitwii Mielizny zanurzony jest na 0,1–1,5 m. Od 2001 r. grupa śmiałków uczestniczy w tzw. „Marszu Śledzia”, pod hasłem „10 km przez morze pieszko”. Jedyne przeszkody w ciągłości marszu, to sztuczne przekopy dla żeglugi do portu w Pucku i przystani rybackiej w Kuźnicy.

14. Jastarnia i Jurata rozbudowały się w miejscu rozszerzenia półwyspu, a jednocześnie łatwego dostępu do obydwu brzegów. Kanał wejściowy do portu (rok budowy 1938) przecina Mieliznę Bórzyńską, która na SW przechodzi w Długą Mieliznę (7,18). Na pierwszym planie urozmaicona rzeźba dna, pokrytego roślinnością.

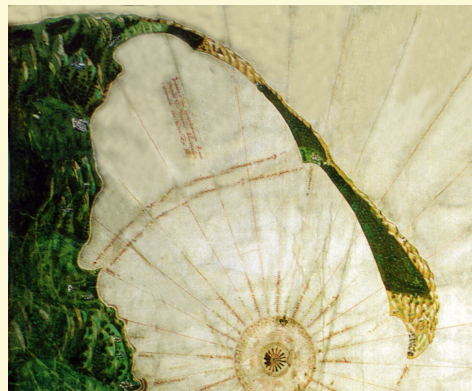
15. Na Półwyspie Helskim przeważają wyniesienia do 5 m n.p.m. Największe wysokości (15–22 m) występują w SE części od strony pełnego morza, w strefie równoległych wałów brzegowych, zwydmionych, od dawna porośniętych gęstym borem. Formy te miejscami rozwiewane, oddalone są od uczęszczanych ścieżek turystycznych.

16. Cypel helski był wcześniej zamieszkały. „Stary” Hel (prawa miejskie 1260 r.) zagrożony postępującą abrazją, został z czasem opuszczony (7), a miejscowość w XIV/XV w. przeniesiono w obecną miejscę. Nazwa „Stary Hel” przetrwała na mapach jeszcze do 1928 r. Widoczne w rzeźbie od strony morza dawne wały brzegowe, wyznaczają kolejne przyrosty półwyspu. Wały te umiejętnie wykorzystano w 1939 r. dla posadowienia umocnień do obrony Helu.

Mit o wyspach, których nie było

Rozpowszechnione jest przekonanie o istnieniu jeszcze w czasach historycznych, w miejscu Półwyspu Helskiego ciągu wysp, które dopiero później złączyły się w jedną całość. Przeczą temu liczne archiwalne mapy, które ukazują półwysep, jako zawsze jednoznacznie ciągły. Najstarsza ze średnioskalowych map, wykonana przez W. Clemensa w 1596 r. (17), przedstawia Półwysep Helski jako wąską formę ciągłą, częściowo zalesioną, o ogólnym zarysie podobnym do dzisiejszego (18).

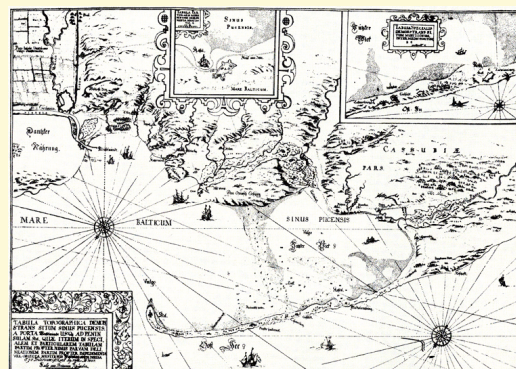

17. Mapa z 1596 r. Waltera Clemensa (rękopis w zbiorach Archiwum Państwowego w Gdańsku)

18. Zdjęcie satelitarne z 31.07.1988 (Landstat 5 MSS)

Również mapa Zatoki Puckiej F. Getkanta z 1637 r. pokazuje wąski i ciągły zarys półwyspu (19). W czasach „potopu”, szwedzki kartograf sporządził w 1655 r. na podstawie mapy Getkanta nową jej wersję, rytowaną przez Lapointe'a (20). Zaznaczył na niej dwie warownie zbudowane w międzyczasie w środkowej części Półwyspu Helskiego. Były to forty Kazimierz i Władysław (nazwane tak na cześć polskich królów). Każdy z fortów był z dwóch stron oddzielony od reszty półwyspu sztucznymi przekopami – fosami, które po latach zinterpretowano jako naturalne przesmyki pomiędzy wyspami. Autor dodał na mapie uwagę tekstową, że fosy funkcjonują okresowo i łatwo ulegają zapiaszczeniu, zależnie od kierunku wiatru i nabiegania fali. Same warownie zresztą, po kilkunastu latach istnienia przestały pełnić swoją rolę i zostały opuszczone.

19. Mapa z 1637 r. Fryderyka Getkanta

20. Mapa z 1655 r. Lapointe'a/Dahlberga/Pufendorfa

Mapa ta (często przypisywana E. Dahlbergowi) była wielokrotnie cytowana i przedrukowywana z pominięciem istotnych uwag tekstowych. Sama mapa została zamieszczona w słynnym wówczas na skalę europejską dziele S. Pufendorfa „De rebus a Carolio Gustavo Sueciae rege gestis...”, wielokrotnie wznawianym w XVIII w., na którym wzorowali się XVIII-wieczni kartografowie rysując „wyspy”. W ten oto sposób mit o wyspach utrwalił się i przetrwał stulecia. Czas, aby to błędne mniemanie o „istnieniu wysp w miejscu Półwyspu Helskiego jeszcze w czasach historycznych”, skorygować w podręcznikach szkolnych i encyklopediach.

Źródła:

Bącznyk J., 1963 – *Geneza Półwyspu Helskiego na tle rozwoju Zatoki Gdańskiej*. Dok. Geogr. IG PAN, z. 6.
Hel IG 1, 1986 – *W serii: Profile głębokich otworów wiertniczych Instytutu Geologicznego*. Z. 63 (red. A. Witkowski). Inst. Geol.
Tomczak A., Kramarska R., Krzyżnińska J., Zaborowska K., Zachowicz J., 1990 – *Nowy otwór wiertniczy w Helu w świetle badań litologicznych, biostratygraficznych i radiowęglowych*. Przew. LXI Zjazdu Pol. Tow. Geol.
Tomczak A., Domachowska I., 1992 – *O kształcie Półwyspu Helskiego w czasach historycznych w świetle źródeł kartograficznych*. Prz. Geol. 8.
Tomczak A., 2000 – *Szczegółowa mapa geologiczna Polski w skali 1: 50 000, arkusze Jastarnia i Hel wraz z objaśnieniami*. PIG.
Tomczak A., 2005 – *Wybrane zagadnienia z przeszłości geologicznej i przyszłości Półwyspu Helskiego*. W: *Stan i zagrożenie Półwyspu Helskiego* (red. J. Cyberski). GTN.

**Państwowy Instytut Geologiczny
Państwowy Instytut Badawczy
Oddział Geologii Morza**

80-328 Gdańsk, ul. Kościarska 5
<http://www.pgi.gov.pl>

Opracowanie: Anna Tomczak

Opracowanie graficzne: Dorota Koszka-Maróń

Fotografie 11-16 i na stronie tytułowej: Wiesław Stępień

Gdańsk, 2009

MISIURO
drukarnia

**GEO—SEKRETY
PÓŁWYSPU HELSKIEGO**